

**ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО,
ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО**

УДК 346.26(477):334.72]:347
DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.1.10>

БОРОВИК А.В., ПАРАМОНОВ Д.Ю.

**АЛЬТЕРНАТИВНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ
ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ****ALTERNATIVE PROTECTION OF THE RIGHTS
OF BUSINESS ENTITIES IN UKRAINE**

У статті наголошено, що поняття альтернативного захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності слід розглядати як можливість звернення до недержавного суду або інших структур примирної чи іншої соціальної діяльності (як виключення адміністративної) задля врегулювання спору і досягнення певних домовленостей щодо виниклих непорозумінь. Однак слід враховувати, що з позиції цього дослідження безпосередній науковий інтерес становлять питання, по-перше, організації порядку альтернативного захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні; по-друге, реалізації в аспекті публічно-правового поля. З'ясовано, що на відміну від медіації, де сторони можуть самостійно обрати посередника у їх спорі, врегулювання спору за участю судді відповідно чинного цивільного процесуального законодавства України проводиться суддею, в провадженні якого перебуває справа. Відповідно, процедури врегулювання спору за участю судді передують звернення сторін за правовою допомогою задля складання позову або відзиву на позов, понесення витрат по сплаті судового збору та витрат на правову допомогу. Процесуальний закон не передбачає відмову судді від проведення процедури врегулювання спору за участю судді. Виключенням є заява судді про самовідвід, але вона може бути зроблена в стадії судового розгляду, а не поза його межами. Зроблено висновок, що особливості альтернативного захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні можна схарактеризувати з різних боків, однак провідна його особливість обумовлена специфікою публічно-правового дискурсу реалізаційного аспекту, активізація якого передбачає необхідність наявності особливого складу учасників спірних відносин – суб'єкта підприємницької діяльності та суб'єкта владних повноважень (у тому числі з делегованими повноваженнями), а розвиток забезпечений діяльністю спеціально утворених органів влади, відповідальних за сприяння суб'єктам підприємницької діяльності у вирішенні спірних питань щодо захисту їхніх прав.

Ключові слова: підприємницька діяльність, статус, легітимізація, наглядова рада, громадяни, фінансування.

© БОРОВИК А.В. – кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінально-правових та адміністративно-правових дисциплін (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янука)

© ПАРАМОНОВ Д.Ю. – доктор філософії в галузі права

The article emphasizes that the concept of alternative protection of the rights of business entities should be considered as an opportunity to apply to a non-governmental court or other structures of conciliation or other social activities (excluding administrative) to resolve disputes and reach certain agreements on misunderstandings. However, it should be borne in mind that from the standpoint of this study of direct scientific interest are issues, first, the organization of alternative protection of the rights of business entities in Ukraine; secondly, implementation in the aspect of public law field. It was found that in contrast to mediation, where the parties can independently choose a mediator in their dispute, dispute resolution with the participation of a judge in accordance with current civil procedural law of Ukraine is carried out by the judge in whose case the case is. Accordingly, the dispute settlement procedure with the participation of a judge is preceded by the application of the parties for legal assistance to file a claim or withdraw the claim, incur the costs of court fees and legal aid costs. The Procedural Law does not provide for a judge's refusal to conduct a dispute settlement procedure with the participation of a judge. An exception is a judge's application for resignation, but it can be made at the trial stage, not outside it. It is concluded that the peculiarities of alternative protection of the rights of business entities in Ukraine can be characterized from different angles, but its main feature is due to the specifics of public law discourse implementation aspect, intensification of which requires a special and the subject of power (including with delegated powers), and development is ensured by the activities of specially formed authorities responsible for assisting business entities in resolving disputes over the protection of their rights.

Key words: *business activity, status, legitimization, supervisory board, citizens, financing.*

Актуальність теми. Рішення, прийняті суб'єктами владних повноважень, дії, вчинені ними під час здійснення управлінських функцій, а також невиконання повноважень, встановлених законодавством (бездіяльність), можуть бути оскаржені підприємцями до суду відповідно до ч. 1, 2 ст. 55 Конституції України. Для реалізації конституційного права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності вказаних суб'єктів у сфері управлінської діяльності в Україні утворено систему адміністративних судів. В аспекті конституційного звернення положення ч. 2 ст. 55 Конституції України необхідно розуміти так, що конституційне право на оскарження в суді будь-яких рішень, дій чи бездіяльності всіх органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб гарантовано кожному. Реалізація цього права забезпечується у відповідному виді судочинства і в порядку, визначеному процесуальним законом [1].

Виклад основного матеріалу. Як влучно зазначає В. Махінчук, можливість реалізувати право займатись підприємницькою діяльністю незмінно створює передумови виникнення великої кількості конфліктних ситуацій, які зазвичай переходять у формалізовану фазу вирішення спору. Однак формалізованість врегулювання спорів призводить до значних затрат на правову допомогу та часових витрат [2, с. 142]. Це спонукає сторони до пошуку альтернативних способів вирішення спору, адже ст. 55 Конституції України чітко встановлює: «кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань». Тому в багатьох розвинених економіках підприємницька практика виробила низку альтернативних способів захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності, які дедалі більше стають частиною національного та міжнародного законодавства [3, с. 243]. Це дає можливість все більшому колу осіб звертатися до способів альтернативного захисту своїх прав надаючи перевагу більш простому та зручному способу вирішення конфліктних ситуацій.

Уточнимо, що альтернативний – це який містить альтернативу, тобто необхідність вибору між двома або кількома можливостями, що виключають одна одну [4, с. 15]. Практика застосування альтернативного захисту прав існує в більшості країн світу як альтернатива стосовно офіційного правосуддя, судової системи держави [5, с. 172], тобто юрисдикційного захисту. При цьому, науковці розробили чимало підходів до розуміння як юрисдикційного, так і неюрисдикційного захисту. Основна причина розбіжності наукових думок полягає у визначенні порядку його здійснення – тільки в судовому порядку чи включаючи адміністративний. Зокрема вчені, що відстоюють позицію виключності судового порядку як єдиного представника системи юрисдикційного захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні зазначають, що всі не судові порядки захисту є позасудовими, а в окремих випадках – розуміють їх як альтернативні.

Уточнимо, що у рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення положень ч. 2, 3 ст. 124 Конституції України (справа щодо підвідомчості актів про призначення або звільнення посадових осіб) зазначається, що юрисдикція судів – це повноваження судів вирішувати спори про право та інші правові питання [6]. Як зазначає О. Беляневич, таке розуміння юрисдикції може бути поширене і на інші органи, які відповідно до закону здійснюють захист прав суб'єктів господарювання шляхом застосування норм права. Загальним принципом юрисдикційної діяльності державних органів є норма ст. 19 Конституції України відповідно до якої органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [7, с. 64]. Втім вчена також відзначає, що в деяких випадках права та інтереси суб'єктів господарювання можуть захищатися як в судовому, так і в адміністративному порядку, а коли суб'єкт підприємницької діяльності самостійно використовує надані йому законом або передбачені договором засоби правового захисту, має місце неюрисдикційна форма захисту [7, с. 64].

Таким чином юрисдикційний захист прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні полягає в діяльності уповноважених державою органів по захисту порушених або оспорюваних прав шляхом судового розгляду або адміністративного порядку [8, с. 65], а неюрисдикційний – це захист цивільного права самостійними діями уповноваженої особи без звернення до державних чи інших уповноважених органів [9, с. 341].

До альтернативних способів урегулювання спорів відносять: переговори, медіацію, арбітрування тощо [10, с. 58]. При цьому на сьогоднішній час медіація є одним із найпопулярніших альтернативних способів врегулювання спорів (конфліктів) у розвинених країнах світу. Він передбачає залучення посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації, проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб сторони самостійно змогли обрати той варіант рішення який задовольнить інтереси і потреби обох учасників спору [11]. Окремо уточнимо, що на відміну від медіації, де сторони можуть самостійно обрати посередника у їх спорі, врегулювання спору за участю судді відповідно чинного цивільного процесуального законодавства України проводиться суддею, в провадженні якого перебуває справа. Відповідно, процедурі врегулювання спору за участю судді передують звернення сторін за правовою допомогою задля складання позову або відзиву на позов, понесення витрат по сплаті судового збору та витрат на правову допомогу. Процесуальний закон не передбачає відмову судді від проведення процедури врегулювання спору за участю судді. Виключенням є заява судді про самовідвід, але вона може бути зроблена в стадії судового розгляду, а не поза його межами. Процедура врегулювання спору за участю судді проводиться суддею поза судовим розглядом із попереднім зупиненням провадження у справі. Метою врегулювання спору за участю судді є виключно спроба вирішити спір між сторонами до початку судового розгляду з метою економії часу та судових витрат сторін, обрання сторонами можливих спільних варіантів вирішення спору, які забезпечать заощадження часу та уникнення додаткових витрат на примусове виконання рішення [12].

Тобто, головна специфіка юрисдикційного захисту – наявність у суб'єктів владних повноважень важелів впливу, тобто ухвалення судового рішення чи видання індивідуального акту, які спрямовані на захист прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні. Відповідно при неюрисдикційному захисті здійснюється сприяння у вирішенні конфліктної ситуації без примусового впливу на поведінку його учасників. Однак до якого різновиду форм захисту слід віднести діяльність державного органу влади, основне завдання якого полягає у захисті прав суб'єктів підприємницької діяльності, проте без можливості застосування заходів впливу? Назвою цього етапу нашого дослідження ми відповідаємо на це запитання, адже прибічники думки, що у цьому випадку доречно вести мову про специфічну форму реалізації альтернативного захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні.

Тому на нашу думку поняття альтернативного захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності слід розглядати як можливість звернення до недержавного суду або інших структур примирної чи іншої соціальної діяльності (як виключення адміністративної) задля врегулювання спору і досягнення певних домовленостей щодо виниклих непорозумінь. Однак слід враховувати, що з позиції цього дослідження безпосередній науковий інтерес становлять питання, по-перше, організації порядку альтернативного захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні; по-друге, реалізації в аспекті публічно-правового поля.

При цьому, загальні аспекти щодо його організації нами вже розкрито в межах попередніх етапів наукових пошуків, адже в даному контексті публічні правовідносини об'єктивуються на

моменті правового забезпечення діяльності примирних інституцій (наприклад, діяльності третейських суддів) або видачі документів дозвільного характеру на провадження посередницької діяльності (наприклад, витягу з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань).

За нашим баченням альтернативний спосіб захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні з позиції публічно-правового поля реалізації слід розглядати як діяльність спеціально утворених органів влади, відповідальних за сприяння суб'єктам підприємницької діяльності у вирішенні спірних питань щодо захисту їхніх прав. Дещо спірно, однак можливо, розглядати його також через реалізацію права народного депутата України на депутатське звернення, адже за своїм змістом депутатське звернення не має імперативного характеру і заявляється народними депутатами України самостійно. Проте такі звернення можуть бути зумовлені скаргами та заявами виборців [13], а отже не суб'єктами підприємницької діяльності, а їх власниками – фізичними особами, права яких порушуються у сфері підприємницької діяльності.

Щодо діяльності спеціально утворених органів влади у досліджуваному аспекті, слід уточнити, що зокрема з метою захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в багатьох країнах був створений інститут бізнес-омбудсмена, який допомагає зазначеним суб'єктам зрозуміти нормативні вимоги, вирішити спірні питання, захищати свої права і зрештою – отримувати економічні вигоди.

Головна місія Ради бізнес-омбудсмена – забезпечити ефективний діалог бізнесу з ключовими суб'єктами публічного адміністрування. Задля її реалізації Рада виконує дві основні функції: розглядає скарги бізнесу на порушення з боку держорганів і готує системні рекомендації для органів влади [14]. Відповідно до основних завдань Ради бізнес-омбудсмена відносяться: прийняття та розгляд скарг від суб'єктів підприємництва на дії або бездіяльність, зокрема рішення органів державної влади та органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління, а також їх посадових осіб; надання органам державної влади та органам місцевого самоврядування рекомендацій щодо забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності з метою її вдосконалення та поліпшення умов провадження підприємницької діяльності, запобігання корупційним діям та/або іншим порушенням законних інтересів суб'єктів підприємництва; надання органам державної влади та органам місцевого самоврядування, суб'єктам господарювання, що належать до сфери їх управління, рекомендацій щодо удосконалення та оптимізації процедур та/або способу, у який вони виконують свої повноваження, провадять підприємницьку чи іншу діяльність. З метою виконання покладених на неї завдань Рада бізнес-омбудсмена в Україні: розглядає скарги суб'єктів підприємництва щодо вчинення корупційних діянь та/або інших порушень їх законних інтересів; звертається із запитом до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та/або суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління, стосовно вжиття заходів щодо реалізації рекомендацій Ради; збирає, опрацьовує та систематизує інформацію щодо справ, які нею вивчаються у зв'язку з розглядом скарг; подає в разі потреби Кабінетові Міністрів України пропозиції стосовно внесення змін до актів законодавства з метою захисту законних інтересів суб'єктів підприємництва від корупційних діянь та/або інших порушень з боку органів державної влади або органів місцевого самоврядування, а також суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління [15, с. 34].

Що ж стосується Установи бізнес-омбудсмена в Україні, її організаційні та правові засади створення і діяльності, завдання, права та обов'язки, а також принципи її взаємовідносин з підприємствами, установами, організаціями (незалежно від форми власності), фізичними особами – підприємцями та органами державної влади (включаючи правоохоронні органи), органами місцевого самоврядування, державними колегіальними органами, юридичними особами, що належать до сфери управління органів державної влади або органів місцевого самоврядування, з метою сприяння належному урядуванню, усуненню недобросовісної поведінки у досудовому порядку і запобіганню їй, реагуванню на корупційні прояви, покращенню умов та спрощенню порядку провадження підприємницької діяльності, усуненню перешкод у розвитку підприємства [16] – досі на законодавчому рівні не врегульовано. Тобто Закону, який регулював би діяльність цього інституту, наразі немає.

Тобто ми можемо констатувати, що альтернативний порядок захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності з позиції публічно-правового дискурсу здійснюється лише за наявності особливого складу учасників спірних відносин – суб'єкта підприємницької діяльності та суб'єкта владних повноважень (у тому числі з делегованими повноваженнями).

Задля виконання рекомендацій, передбачених Меморандумом про взаєморозуміння для української антикорупційної ініціативи від 12.05.2014 р., Рада бізнес-омбудсмена підписала меморандуми про співпрацю з багатьма державними органами.

У кожному окремому меморандумі визначено завдання такої взаємодії, як приклад, обмін інформацією, співпраця над удосконаленням законодавства або ж пряме відстеження та припинення порушень з боку чиновників. Тобто Рада бізнес-омбудсмена активно накопичує ресурсу частину для належного виконання її основних завдань.

Тож у який же спосіб сьогодні в Україні суб'єкти підприємницької діяльності можуть активізувати цей спосіб захисту? Вони можуть це зробити наступним чином: подати скаргу до Ради бізнес-омбудсмена (безкоштовно), поштою або через Інтернет. Найбільш зручний варіант – через Інтернет шляхом заповнення онлайн-форми на сайті Ради бізнес-омбудсмена (<https://boi.org.ua/complainttop/>). Єдина умова, – скарга повинна відповідати встановленим формальним вимогам.

Як показала практика діяльності Ради бізнес-омбудсмена – вона бере в роботу близько 70% скарг, що надходять. Решта 30% – це ті, які не відповідають формальним вимогам, наприклад, коли бізнес скаржиться на бізнес або скарги приходять на рішення судів [16].

У разі відповідності скарги вимогам, Рада бізнес-омбудсмена протягом 3 місяців проведе розслідування. Якщо порушення з боку держорганів дійсно є – Рада направить рекомендації, які в органах, згідно з меморандумами, повинні врахувати. Середній час розслідування скарги у 2019 році склав 72 дні [16].

Якщо буде встановлено, що зловживання відбулося, Рада передає ці справи до відповідних органів, у тому числі до Антикорупційного бюро, Генеральної прокуратури чи поліції для подальшого розслідування. Про закриття розслідування чи не виконання рекомендацій бізнес-омбудсмена або в разі не надання відповіді про вжиті дії повідомляється публічно на офіційному веб-сайті бізнес-омбудсмена, або через засоби масової інформації.

Бізнес-омбудсмен публікує також щоквартальні та щорічні звіти, в яких розглядаються деякі з найбільш гострих системних проблем, які негативно впливають на інвестиційний клімат, та пропонуються практичні шляхи їхнього вирішення. Ці звіти широко використовуються владою для вдосконалення чинного законодавства та процедур, які негативно впливають на бізнес-середовище [17].

Так, згідно рекомендацій, розроблених Радою бізнес-омбудсмена та опублікованих у системному звіті «Проблемні питання регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні» щодо зовнішньоекономічної торгівлі металобрухтом, Верховна Рада прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо детінізації ринку металургійної сировини та операцій з металобрухтом» №776-IX від 14.07.2020 р. [15, с. 36].

Це свідчить про те, що системна роль інституту омбудсмена з питань бізнесу має подальший вплив на просування реформи в країні і яка може служити ефективним інструментом політичного діалогу [17].

Слід окремо акцентувати, що рекомендації Бізнес-омбудсмена не є обов'язковими, однак публічність, яка створена шляхом публікації інформації у звітах та загалом у засобах масової інформації, привертає увагу спільноти до державних та правоохоронних органів, які розслідують кримінальні справи, для вжиття заходів щодо подолання корупції та виправлення інших порушень законних прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні.

Особливістю діяльності бізнес-омбудсмена в Україні є те, що суб'єктом права є не особисто бізнес-омбудсмен, як в більшості країн світу – а саме Рада бізнес-омбудсмена, яку він очолює. Важливішим для розуміння можливостей Ради є те, що це орган: а) консультативно-дорадчий, лише з рекомендаційними функціями (не має владних повноважень); б) недержавний, неприбутковий, незалежний (не частина системи влади; не фінансується державою; бізнес-омбудсмен не може мати посаду у владі й навіть не може належати до будь-якої української політичної партії); в) має право залучати експертів до розгляду будь-яких «своїх» питань – як посадових осіб, так і представників об'єднань громадян, підприємств та організацій (при їхній згоді), в тому числі іноземних – й у поодиноких випадках, й на контрактній регулярній основі; г) той, що координується (у вигляді рекрутування членів наглядової ради Ради бізнес-омбудсмена із нижчеперелічених установ) як західними інституціями – Європейський банк реконструкції та розвитку (він є спонсором існування всієї установи) й Організацією економічного співробітництва й розвитку – так й найбільшими українськими недержавними бізнес-асоціаціями: Федерацією роботодавців, Торгово-промисловою палатою, Українською спілкою промисловців та підприємців, Європейською бізнес-асоціацією України й Американською торговельною палатою в Україні, а також Кабінетом Міністрів України [18, с. 125].

Також українською особливістю можна назвати процедуру набуття статусу та легітимізації бізнес-омбудсмена – 1) бізнес-омбудсмен обирається та звільняється Рішенням наглядової ради Ради бізнес-омбудсмена після чого зазначене рішення затверджується Кабінетом Міністрів України; 2) бізнес-омбудсмен може бути обраний як громадянин України, так і іноземець; 3) оплата праці бізнес-омбудсмена законодавчо не встановлена. У Меморандумі про взаєморозуміння щодо підтримки антикорупційної ініціативи України йде мова про фінансування Установи бізнес-омбудсмена, однак не уточнено джерела їхнього надходження.

Усе вищевикладене дозволяє зауважити, що:

1) в багатьох розвинених економіках підприємницька практика виробила низку альтернативних видів захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності, що дає можливість більш простому та зручному способу вирішення конфліктних ситуацій без надмірного витрачення ресурсів. За загальним правилом альтернативний захист є неюрисдикційним. Науковці розробили чимало підходів до розуміння як юрисдикційного, так і неюрисдикційного захисту. Основна причина розбіжності наукових думок полягає у визначенні порядку його здійснення – тільки в судовому порядку чи включаючи адміністративний. Зокрема вчені, що відстоюють позицію виключності судового порядку як єдиного представника системи юрисдикційного захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні зазначають, що всі не судові порядки захисту є позасудовими, а в окремих випадках – розуміють їх як альтернативні;

2) альтернативний захист прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні слід розглядати як можливість звернення до недержавного суду або інших структур примирної чи іншої соціальної діяльності (як виключення адміністративної) задля врегулювання спору і досягнення певних домовленостей щодо виниклих непорозумінь. В аспекті адміністративно-правового забезпечення захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні досліджуване питання стосується, по-перше, організації порядку його здійснення; по-друге, реалізації в аспекті публічно-правового поля;

3) публічні правовідносини організації порядку альтернативного захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності об'єктивуються на моменті правового забезпечення діяльності примирних інституцій (наприклад, діяльності третейських суддів) або видачі документів дозвільного характеру на провадження посередницької діяльності (наприклад, витягу з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань);

4) альтернативний спосіб захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні з позиції публічно-правового поля реалізації слід розглядати як діяльність спеціально утворених органів влади, відповідальних за сприяння суб'єктам підприємницької діяльності у вирішенні спірних питань щодо захисту їхніх прав. Зокрема це інститут бізнес-омбудсмена. При розгляді альтернативного способу захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні криз є прізму діяльності Рада бізнес-омбудсмена здійснюється звуження його змісту, адже тоді він має свій потенціал для використання лише за наявності особливого складу учасників спірних відносин – суб'єкта підприємницької діяльності та суб'єкта владних повноважень (у тому числі з делегованими повноваженнями);

5) щодо діяльності Ради бізнес-омбудсмена як спеціально утвореного органу влади у досліджуваному аспекті уточнено таке:

– Рада бізнес-омбудсмена є вітчизняною моделлю інституту бізнес-омбудсмена, що функціонує у світі задля захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності, допомагаючи зазначеним суб'єктам зрозуміти нормативні вимоги, вирішити спірні питання, захищати свої права і зрештою – отримувати економічні вигоди. Закону, який регулював би діяльність цього інституту в Україні, наразі немає;

– головна місія Ради бізнес-омбудсмена – забезпечити ефективний діалог бізнесу з ключовими суб'єктами публічного адміністрування;

– задля виконання рекомендацій, передбачених Меморандумом про взаєморозуміння для української антикорупційної ініціативи від 12.05.2014 р., Рада бізнес-омбудсмена налагоджує взаємозв'язки (у вигляді домовленостей про співпрацю) з багатьма державними органами У кожному окремому меморандумі визначено завдання такої взаємодії, як приклад, обмін інформацією, співпраця над удосконаленням законодавства або ж пряме відстеження та припинення порушень з боку чиновників;

– щоб активізувати цей порядок захисту прав, суб'єкти підприємницької діяльності подають скаргу до Ради бізнес-омбудсмена (безкоштовно), поштою або через Інтернет (шляхом заповнення онлайн-форми на сайті Ради;

– після подачі скарги проводиться відповідне розслідування і якщо буде встановлено, що зловживання відбулося, Рада передає ці справи до відповідних органів, у тому числі до Антикорупційного бюро, Генеральної прокуратури чи поліції для подальшого розслідування. Про закриття розслідування чи не виконання рекомендацій бізнес-омбудсмена або в разі не надання відповіді про вжиті дії повідомляється публічно на офіційному веб-сайті бізнес-омбудсмена, або через засоби масової інформації;

– рекомендації Бізнес-омбудсмена не є обов'язковими, однак публічність, яка створена шляхом публікації інформації у звітах та загалом у засобах масової інформації, привертає увагу спільноти до державних та правоохоронних органів, які розслідують кримінальні справи, для вжиття заходів щодо подолання корупції та виправлення інших порушень законних прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні;

– особливістю вітчизняної моделі інституту бізнес-омбудсмена можна назвати процедуру набуття статусу та легітимізації бізнес-омбудсмена – 1) бізнес-омбудсмен обирається та звільняється Рішенням наглядової ради Ради бізнес-омбудсмена після чого зазначене рішення затверджується Кабінетом Міністрів України; 2) бізнес-омбудсмен може бути обраний як громадянин України, так і іноземець; 3) оплата праці бізнес-омбудсмена законодавчо не встановлена. У Меморандумі про взаєморозуміння щодо підтримки антикорупційної ініціативи України йде мова про фінансування Установи бізнес-омбудсмена, однак не уточнено джерела їхнього надходження.

Висновки. Отже, особливості альтернативного захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні можна схарактеризувати з різних боків, однак провідна його особливість обумовлена специфікою публічно-правового дискурсу реалізаційного аспекту, активізація якого передбачає необхідність наявності особливого складу учасників спірних відносин – суб'єкта підприємницької діяльності та суб'єкта владних повноважень (у тому числі з делегованими повноваженнями), а розвиток забезпечений діяльністю спеціально утворених органів влади, відповідальних за сприяння суб'єктам підприємницької діяльності у вирішенні спірних питань щодо захисту їхніх прав.

Список використаних джерел:

1. Рішення Конституційного Суду України. Справа про оскарження бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо заяв про злочини від 14 грудня 2011 року № 19-рп/2011. *Конституційний Суд України*. URL: <https://ccu.gov.ua/sites/default/files/ndf/19-rp/2011.doc>
2. Махінчук В. До питання альтернативних процедур вирішення суперечностей у підприємницькій діяльності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2013. Вип. 3. С. 142–148.
3. Полатай В. Вирішення спорів у мережі Інтернет. Альтернативний спосіб. *Архів Національного університету «Одеська юридична академія»*. URL: <http://dSPACE.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/9803/2/Polatay.pdf>
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000; уклад. та голов. ред. В. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с.
5. Іванюта Н. Позасудові форми захисту прав та вирішення господарських спорів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2018. №49. Т.1. С.172–175.
6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення положень частин другої, третьої статті 124 Конституції України (справа щодо підвідомчості актів про призначення або звільнення посадових осіб) від 7 травня 2002 року № 8-рп/2002. *Конституційний Суд України*. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/8-pn_2002.doc
7. Беяневич О. Про форми захисту прав суб'єктів господарювання. *Українське комерційне право*. 2007. № 8. С. 62–70.
8. Сучасний словник цивільно-правових термінів. Харків : Страйд, 2005. 224 с.
9. Маркова О. Захист суб'єктивних прав і законних інтересів при застосуванні форм договірного регулювання відносин. *Форум права*. 2013. № 3. С. 340–346.
10. Яновицька Г. Альтернативні способи врегулювання спорів за участю споживачів. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Юридичні науки. 2019. № 3. С. 58–63.
11. Ситюк В. Медіація та правові перспективи її розвитку в Україні. *НААВ*. URL: <https://radako.com.ua/news/mediaciya-ta-pravovi-perspektivi-yiyi-rozvitku-v-ukrayini>
12. Головачов Я. Врегулювання спорів за участю судді: «Що?» і «Як?». *Юридична газета*. №9 (715). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/vregulyuvannya-sporiv-za-uchastyu-suddi-shcho-i-yak.html>

13. Каталог юридичних позицій Каталог юридичних позицій Конституційного Суду України (за рішеннями, висновками). Запити та звернення народних депутатів України. КСВ. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/5144-zapyty-ta-zvernennya-narodnyh-deputativ-ukrayiny>

14. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про Установу бізнес-омбудсмена в Україні». Верховна Рада України. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=69055&pf35401=547141>

15. Бруцька Т. Діяльність Ради бізнес-омбудсмена як засіб правового захисту суб'єктів господарювання. *Літописець*. Вип. 16. 2021. С. 33–36.

16. Як працює інститут бізнес-омбудсмена в Україні: ще один спосіб захиститися від незаконного тиску держорганів на бізнес. *Ліга Закон*. 2019. URL: https://biz.ligazakon.net/interview/191482_yak-pratyu-nstitut-bznes-ombudsmena-v-ukran-shche-odin-sposb-zakhistitsiya-vd-nezakonnogo-tisku-derzhorganv-na-bznes

17. Business Ombudsman Initiatives. *EBRD*. URL: <https://www.ebrd.com/what-we-do/sectors-and-topics/business-ombudsman-initiatives.html>

18. Чістякова І., Кривдіна І. Інститут бізнес-омбудсмена в Україні та світі: історико-правовий аспект. Інтелігенція і влада. Сер. Історія : громад.-політ. наук. зб.- Одеса : Екологія. 2017. Вип. 37. С. 123–137.

УДК 346.3

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.1.11>

РЯБОВ Д.С.

**ЩОДО КОНКРЕТИЗАЦІЇ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ,
ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ЮРИДИЧНОГО
ОБСЛУГОВУВАННЯ ДОГОВІРНОЇ РОБОТИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ**

**REGARDING THE SPECIFICATION OF FIXED ASSETS OF A LEGAL NATURE,
WHICH ARE USED IN THE IMPLEMENTATION OF LEGAL SERVICES
FOR THE CONTRACTUAL WORK OF ECONOMIC ENTITIES**

Наукова стаття присвячена конкретизації основних засобів правового характеру, які використовуються виконавцями юридичного обслуговування суб'єктів господарювання при організації договірної роботи, оскільки із законодавчих положень слідує, що до основних завдань юридичної служби відноситься не здійснення договірної роботи в цілому, а лише організація цієї роботи. Проведення даного наукового дослідження обумовлено тим, що всі основні напрями роботи із юридичного обслуговування суб'єктів господарювання повинні мати формально-визначений характер, що унеможливить покладення на виконавців юридичного обслуговування тих посадових обов'язків, які за своєю природою не відносяться до юридичного обслуговування суб'єктів господарювання. Завдяки цьому, проведене автором дослідження спрямоване на здійснення конкретизації основних засобів, прийомів та методів правового характеру, які використовуються внутрішніми та зовнішніми виконавцями юридичного обслуговування при реалізації такого напрямку роботу із юридичного обслуговування суб'єктів господарювання, як організація договірної роботи, оскільки у правовій доктрині не було сформованого єдиного та уніфікованого поняття «юридичне обслуговування договірної роботи», в якому було би визначено його складові, які є базовим перелік дій, що мають здійснювати виконавці юридичного обслуговування при роботі із господарськими договорами, а

© РЯБОВ Д.С. – аспірант кафедри господарського та адміністративного права (Донецький національний університет імені Василя Стуса)